ФИЗИКАНЫ ОКУТУУДА СТУДЕНТТЕРДИН ЭМОЦИОНАЛДУУЛУГУН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫ

АСАНБЕКОВА Д.Д.
КНУ им Ж.Баласагына

УДК 371.3:530.

Эмоция байыркы Латынча “emoveo” – толкундануу, “делебенин” козголушу деген маанини түшүндүрүлөт. Эмоция бул адамдын тигил же бул окуяга, процесске жана таасирге карата пайда болгон “өзгөчө” психологиялык абалынан чагылыш процесси болуп эсептелинет. Эмоция – абдан татаал психологиялык процесс. Эмоция өзгөчө субьективдүү формага ээ болуп, ар инсан үчүн өзгөчө багыттуулукка ээ болот. Эмоция инсандын ишмердүүлүгүндө маанилүү ролду ойнойт. **Эмоционалдык компетенттүүлүк** бул инсандык ингралдык касиети, мүнөзү болуп саналат. Эмоционалдык компетенттүүлүк инсандын өзүнүн жана башка адамдын эмоционалдык ой – толгоосун, абалын жана өзгөчөлүгүн толук таану менен бирге ал абалдарды жакшы жагдайларга багыттоо боюнча касиети, мүнөзү, сапаты жана жөндөмү. Эмоция адамдын тышкы жана ички таасирлердин жыйынтыгында абдан таатал психологиялык абалга өтүшүн аныктайт. Эмоция кандайдыр бир кубануу, жадырап жайноо, укмуштуудай жагымдуу сезимдер (позитивдүү эмоция) жана ошондой эле коркуу, ачуулануу, башкача айтканда жагымсыз абалга (терс эмоция) дуушар болуу.

Илимий изилдөөлөрдө эмоционалдык компетенттүүлүктү татаал система катары кабыл алышат жана аны төмөнкү компоненттерге ажыратышат:

Эмоционалдык компетенттүүлүктүн түзүлүшү

ӨЗДҮК ИЧКИ АСПЕКТ	ТЫШКЫ “СОЦИАЛДЫК” АСПЕКТ
1.1 ӨЗҮНҮН СЕЗИМИН ЖАНА ЭМОЦИЯСЫН ТААНУУ	**2.1 БАШКА АДАМДАРДЫН СЕЗИМИН ЖАНА ЭМОЦИЯСЫН КАБЫЛ АЛУУ-ЭМПАТИЯ**
1. 2 ӨЗҮНҮН СЕЗИМИН ЖАНА ЭМОЦИЯСЫН ТЫНЫМСЫЗ БАШКАРУУ	**2.2 БАШКА АДАМДАРДЫН СЕЗИМИН ЖАНА ЭМОЦИЯСЫН ТЫНЫМСЫЗ БАШКАРУУ**

Эмоционалдык компетенттүүлүк эки илимий категория менен аныкталат. Биринчи категория – эмоция. Экинчи категория – эмпатия. Эмпатия башка адамдын ой – толгоосун тере түшүнүү, анын ички дүйнөсүн туура кабыл алуу касиети. Эмпатия эки багытта аныктоого болот. Биринчи жагынан, эпмпатия башка адамдын эмоциясына ортоктош болу, анын абалын түшүнүү, ага тиешелүү мамиле жасоону түшүдүрөт. Экинчи жагынан, эмпатия башка адамдардын ички дүйнөсүн таануунун өзгөчө жолу, башкача айтканда башка адамдын ички дүйнөсүн ал адамдын “көзү” менен көрүү болуп саналат. Инсандын эмоционалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруу татаал маселелердин бири. Инсандын өнүгүүсү сөзсүз түрдө эмоционалдык таасирленүү жүрөт.. Физика предметин окутууда студенттердин эмоционалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарынын бири, студенттерде эмоцияны жараткан физикалык маселелерди чыгаруу. Жогорку окуу жайларында тигил же бул предмет боюнча маселе чыгаруу илимий билимдердирдин системасына ээ болуунун бирден – бир каражаты. Практикалык жана таанып – билүү мүнөздөгү ыкмаларга, көнүмүштөргө ээ болууда, маселе чыгаруу процессинин ролу баа жеткис.

Физикалык маселе –бул физикалык закондорду, теория жана методдорду пайдалануунун негизинде, студенттерден ойлоо жөндөмдүүлүгүн жана практикалык аракеттерди талап кылуучу, физикалык билимдерди өздөштүрүүгө багытталган, аларды практикада пайдалана алуу билгичтиктерине ээ кылуу, жана да көз карашын өстүрүүчү жагдай. Физика боюнча маселелерди чыгаруу -бул физиканы окутуунун технологиясынын негизги методдорунун бири болуп эсептелет.Анткени аны ишке үзүрлүү ашырууда студенттердин илимий билимдерин түзүлүшүн эффективдүү калыптандырууга көмөктөш болот. Андан тышкары алардын логикалык ой жүгүртүүсү менен чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрөт. Ошону менен бирге өз алдынча ишмердүүлүктүн кеңири таралган туру болуп физикалык билгичтиктер жана көндүмдөр менен жалпы илимий изилдөөчүл компетенциялардын пайда болушуна жардам берери шексиз. Физика боюнча маселелерди чыгаруунун үзүрлүүлүгү бир нече компонеттер менен аныкталат, алардын ичинен маанилүүлөрү болуп теориялык материалды мыкты өздөштүрүү, маселелерди чыгарууда мыйзам ченемдүүлүктөрдү билүү, талдоо жүргүзүүнүн билгичтиктери менен көндүмдөрүнө ээ болуу, чыгаруу процессинде

дидактикалык принциптирди сактоо жана окутуунун усулдугу, маселелер менен көнүгүүлөрдүн жыйынтыктарынын сапаты ж.б. болуп эсептелинет.

Физикалык маселелердин физика сабагында окутуунун башка усулдары менен катар өз орду бар.

1. Сапаттык маселелер.
2. Эксперименталдык маселелер.
3. Эсептеп чыгарууга (аналикалык) маселелер.
4. Графикалык маселелер.

Студенттерди физика боюнча маселе чыгарууга үйрөтүү эң татаал проблемалардын бири. Маселе чыгарууга үйрөтүүнүн ийгилиги , окутуучунун колдонгон методикасына жана студенттердин маселе чыгаруунун жалпыланган мотоду менен куралданганышынан көз каранды. Практикалык сабакта бул типтеги маселелерди чыгаруу менен катар, сабакты улуттук-аймактык элдин турмуш-тиричилигине байланыштыруу чоң мааниге ээ.Физикалык кубулуштардын закон ченемдүүлүгүн толук ачыш үчүн окуучулардын, студенттердин күнүмдүк колдонуп жүргөн буюм-тайымдарынан маселелерди түзүү максатка ылайык деп эсептелет.

1. Кыргыздын атактуу балбаны Кожомкул Каба уулу Жоо-жүрөктө Көөр-Тоорунун оозундагы салмагы m=620кг ташты так көтөрүп S=15м жерге ары алып барып акырын жерге койгон. Кожомкулдун бел курчоосуна чейинки бийиктик h_1=1,20м деп а) Оордук күчүнө каршы аткарган жумушун ; б) S аралыкка которуудагы аткарган жумушун тапкыла?

Берилди:СИ

m=620кг
h_1 =1,20м
S=15м
A_1-? A_2-?

Чыгаруу:

A_1=mgh=620кг*10м/$с^2$ *1,20м=7440Дж=
=7,4кДж. A_2=F*S=maS=m*$\frac{\vartheta}{t}$ * S=
=620кг*1м/$с^2$*15м=9300Дж=9,3кДж.
($\vartheta = 1$м/с ,$\vartheta_0 = 0$; a=1м/$с^2$)

Бардык аткарган жумушу: A=A_1+A_2=7,4кДж+9,3кДж=16,7кДж≈17кДж жумуш аткарган.Жообу: A_1=7,4кДж; A_2=9,3кДж; A=17кДж.

2.Орточо аттын тартуу күчү F_a=221Н экенин билип, эки коло карагайдын массасы m=120кг деп аркан менен жердин ортосундагы бурч $\alpha=35°$деп, карагай менен жердин ортосундагы сүрүлүү күчүн тапкыла?

Берилди:СИ

F_α=221Н
m=120кг
α=35°

F_c -?

Чыгаруу:

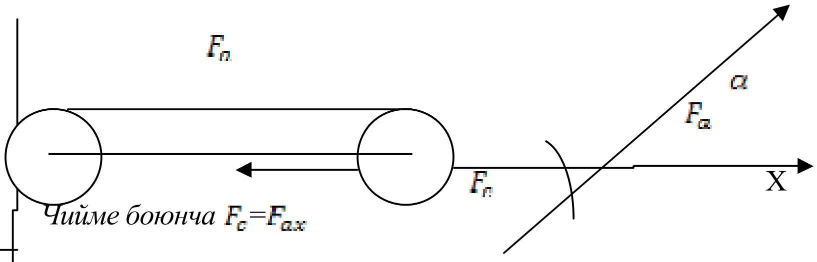

Чийме боюнча F_c=$F_{\alpha x}$

$\frac{F_{\alpha x}}{F}$=$\cos\alpha$ Мындан $F_{\alpha x}$=F_α $\cos\alpha$=221н*0,81=179н.$F_{\alpha x}$=F_c=179н*
Жообу: F_c=179н.

Адабияттар:

1. Дэниэл Гоулман, Р. Бояцис, Энни Макки. Эмоциональное лидерство. Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта.- М:, Альпина Бизнес Букс, 2005.- С. 269
2. Сияев Т.М. Азыркы мугалимдин компетенттүүлүгү: эмоция жана эмпатия// Жалал – Абад мамлекеттик университетинин Жарчысы, 2012, № 1 (26), 1 бөлүм. -216-222 б.
3. Э.Мамбетакунов. Физиканы окутуунун теориясы жана практикасы. –Б.:2004
4. Балаш В.А. Задачи по физике и методы их решения. М.:Просвещение,1977.-207с.